

Кравченко О.М.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Наукова розвідка присвячена аналізу наявного законодавства в сфері правової охорони конфіденційної інформації та комерційної таємниці бізнесу в Україні. Задум наукової розвідки зумовлений станом способів захисту та охорони комерційної таємниці (КТ) та конфіденційної інформації (КІ) бізнесу. Запропонований новий юридичний термін та його визначення, а саме: комерційні секрети (КС) – це інформація, яка має комерційну цінність у сфері бізнесу і стосується конкретного секрету (технічного, виробничого, організаційного або іншого) підприємств, установ або організацій. Сукупність КС – це комерційна таємниця (КТ).

Встановлено напрями удосконалення правових та інституційних механізмів охорони конфіденційної інформації та комерційної таємниці бізнесу, а також порівняння наявних нормативно-правових документів зарубіжних держав з метою імплементації найкращого з них в національну практику. На сьогодні в Україні приватний бізнес сам регулює відносини щодо визначення та охорони КТ, шляхом прийняття відповідних локальних нормативно-правових документів підприємства, установи чи організації. Таким чином, організаційно-правовими заходами забезпечення в сфері охорони КІ та КТ бізнесу є оформлення на підприємстві, установі чи організації певних локальних документів, що забезпечують охорону та захист КТ – це наказ, статут, трудові контракти та угоди, правила внутрішнього розпорядку, які передбачають обов'язок утримуватись від розголошення її третім особам, а також встановлюють відповідальність за порушення цих умов договору.

Отже, для надійної організаційно-правової протидії сучасним загрозам бізнесу в Україні потрібно прийняти відповідний закон про охорону КТ. Наприклад, так зробили США (2016), Німеччина (2019) та інші держави з ринковою економікою. Встановлено, що для успішного захисту КС бізнесу в Україні потрібно використовувати нормативно-правові, організаційні та технічні методи захисту.

Ключові слова: комерційна таємниця, комерційні секрети, конфіденційна інформація, комерційна цінність, інтелектуальна власність, охорона, захист, власник.

Постановка проблеми. Наукова розвідка (НР) присвячена організаційно-правовим заходам протидії сучасним загрозам КТ(КС) бізнесу в Україні, а також протидії бізнес-шпигунству та ін. Більше того, внесенні пропозицій щодо вдосконалення законодавства України в сфері охорони КТ(КС) бізнесу до стандартів Європейського Союзу (ЄС), шляхом прийняття в Україні закону про КТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У попередніх наукових дослідженнях нами встановлено, щодо необхідності подальших наукових розвідок у сфері забезпечення організаційно-правових заходів охорони КІ та КТ бізнесу в Україні. В НР раніше було зазначено, про необхідність роз-

межування понять «конфіденційна інформація» та «комерційна таємниця» у стратегії інформаційної доктрини України. А також, вказані можливі організаційно-правові шляхи удосконалення охорони КТ та КІ в Україні, для подальшої інтеграції нашої держави у Європейське бізнес-середовище. Внесені пропозиції про прийняття закону про охорону КТ в Україні, а також розроблено авторський законопроект про КТ. Запропонована структура правовідносин у сфері охорони КТ в Україні, а також зазначені заходи захисту КТ від комерційного шпигунства та ін [1–27].

Основною метою наукової розвідки є встановлення організаційно-правових заходів забез-

СИСТЕМА ЗАХОДІВ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ БІЗНЕСУ (КТБ)

Нормативно-правовий метод захисту КТБ	Організаційний метод захисту КТБ	Технічний метод захисту КТБ	Інші законні метод захисту КТБ
Статут підприємства (де прописують, що запроваджується режим КТБ)	Створення пропускового режиму де циркулює КТБ	Створення технічного відділу захисту КТБ	Створення відділу «бізнес-розвідки»
Колективний договір (де прописуються правила нерозголошення КТБ та відповідальність за їх порушення)	Режим оформлення допуску до КТБ	Заходи забезпечення відеоспостереженням, сигналізацією та іншими сучасними технічними пристроями приміщень, та будівель де циркулює КТБ	Моніторинг відкритої інформації про конкурентів
Положення про КТБ та правила її збереження	Режим доступу до КТБ	Система безпеки із усіма технічними приладами будівель де міститься КТБ для захисту від ТБШ	Інші законні методи бізнес-розвідки
Положення про дозвільну систему доступу виконавців до документів і відомостей, що становлять КТБ	Режимно-секретний відділ захисту КТБ	Електромагнітне екранування приміщень де міститься КТБ для захисту від ТБШ	Створення відділу «бізнес-контррозвідки»
Про режим роботи працівників із даними, що становлять КТБ	Спеціальні перевірки працівників, що безпосередньо працюють із КТБ	Створення надійної системи захисту комп'ютерної техніки, мереж де циркулює КТБ для захисту від ТБШ	Протидія бізнес-шпигунству, та бізнес-розвідці конкурентів
Інше	Інші заходи забезпечення захисту КТБ	Інші технічні заходи забезпечення захисту КТБ	Протидія технічному-шпигунству ¹

¹ Система заходів захисту комерційної таємниці бізнесу (КТБ)

печення охорони КІ та КТ(КС) бізнесу, а також визначення прогалини законодавства України в сфері охорони КІ та КТ(КС) бізнесу. Це потрібно для удосконалення організаційно-правових заходів забезпечення охорони КІ та КТ(КС) бізнесу, а також законодавства України щодо КІ та КТ бізнесу в Україні, як сучасної європейської держави.

Виклад основного матеріалу. До організаційно-правових заходів належать такі способи охорони КІ та КТ бізнесу, що передбачають використання певного комплексу правових засобів, наданих законом і підзаконними актами особам, які законно контролюють таку інформацію.

Є нагальна потреба для встановлення можливих законних методів протидії бізнес-шпигунству (БШ), а також внесення пропозицій щодо вдосконалення надійної охорони комерційних секретів (КС) бізнесу в Україні.

Більш детально ознайомитись із системою заходів захисту КТ бізнесу в Україні, можна нижче (таблиця 1).

Також важливим є створення на певній фірмі, відділів конкурентної контррозвідки бізнесу, а також відділу конкурентної розвідки бізнесу (або просто служба безпеки підприємства – СБП).

Основними функціями конкурентної контррозвідки бізнесу є: перевірка персоналу підприємства, установи чи організації, в тому числі із залученням поліграфа, а також інші методи можливого виявлення комерційних шпигунів чи їх агентів, завербованих осіб конкурентами та ін.; використання технічних засобів зняття інформації на підприємстві, установі чи організації для моніторингу персоналу, гостей та ін., а також технічного захисту інформації, що має комерційну цінність; комбіновані методи та ін.

Тепер розглянемо бізнес-розвідку підприємства, установи чи організації, а саме, які методи вона повинна застосовувати:

1) законні методи збирання інформації щодо конкурентів певного бізнесу;

2) збір відкритої інформації та інші законні методи, щодо конкурентної фірми або іншого суб'єкта господарювання;

3) аналіз зібраної інформації про конкурентну фірму, підприємство, установу чи організацію;

4) представлення керівництву підприємства, установи чи організації аналітичних відомостей щодо конкурентів, а також можливі загрози від них; інші законні методи.

Потрібно розуміти чітку грань між конкурентною розвідкою та комерційним, економічним, промисловим або бізнес-шпигунством. Яка полягає в тому, що конкурентна розвідка підприємства, установи чи організації повинна використовувати включно законні методи у своїй діяльності. На відміну від комерційного, економічного, промислового, бізнес-шпигунства, які відповідно у своїй діяльності використовують незаконні методи заборонені законом.

Конкурентна розвідка – це збір відкритої інформації про конкурентів, а саме повинна використовувати включно законні методи у своїй діяльності.

Конкурентна контррозвідка підприємства, установи та організації – це підрозділ служби безпеки підприємства (СБП), який повинен виявляти комерційних шпигунів та їх агентів, застосовувати технічні засоби на підприємстві з метою виявлення шляхів можливого витoku інформації, яка має комерційну цінність для бізнесу.

Як ми вже зазначали, що **комерційне, економічне, промислове шпигунство** – це здобування інформації яка має комерційну цінність незаконними методами. Бізнес-шпигуни для здобування комерційно цінної інформації (контрагента або іншого цікавого їм бізнесу) використовують, як правило, такі незаконні методи: а) **технічні** (застосування технічних засобів ТБШ для зняття комерційно цінної інформації іншого бізнесу); б) **агентурні** (вербування на компроматі або в інший спосіб, наприклад, шляхом підкупу працівників іншого бізнесу, засилання агента / працівника або ін.). Потрібно зазначити, що перших осіб (власник, глава правління, генеральний директор, директор) не вербують, а починають із других осіб, третіх та інших до прибиральниці; в) **комбіновані**; г) та ін.

Саме тому для захисту КС бізнесу потрібно підходити досить ретельно, використовувати надійні технічні засоби, а також ретельно добирати персонал та ін.

Нами встановлено, що **бізнес-шпигунство (БШ)** – це отримання інформації, яка має комерційну цінність для бізнес-діяльності фірми або іншого суб'єкта господарювання та надає переваги у сфері бізнесу над конкурентами, шляхом використання заборонених законом методів.

Отже, для надійної правової протидії бізнес-шпигунству та іншим сучасним загрозам бізнесу в Україні потрібно прийняти відповідний закон про охорону КТ на кшталт запропонованого нами [28, дод. А]. Наприклад, так зробили США

(2016), Німеччина (2019) та інші держави з ринковою економікою. Встановлено, що для успішного захисту КС бізнесу в Україні потрібно використовувати нормативно-правові, організаційні та технічні методи захисту від бізнес-шпигунства. Держава через органи владних повноважень має стимулювати та всіляко допомагати бізнесу в охороні та захисту КТ(КС) для успішного зростання економіки нашої держави.

Підсумовуючи НР можемо стверджувати, що для удосконалення заходів забезпечення організаційно-правової охорони КТ бізнесу в Україні, потрібно прийняти відповідний закон про КТ (КС). На кшталт, який був нами розроблений і запропонований у попередніх НР » [28, дод. А]. А щодо КІ, вважаємо за доцільне в законодавчому визначенні КІ прибрати згадки про юридичну особу.

Нами запропоновано нові юридичні терміни в Україні щодо охорони КІ та КТ бізнесу, а також пропозиції щодо вдосконалення наявних юридичних термінів:

1) **Наукова розвідка (НР)** – це наукова діяльність людини або групи людей, спрямована на пошук нового (матеріального, нематеріального), проведення наукових досліджень у певній галузі науки, аналіз і систематизацію результатів розвідки у вигляді теорій, гіпотез, наукових доробків тощо. Результати НР підлягають опублікуванню та захисту у складі дисертацій, монографій, наукових статей, тез доповідей, інших наукових доробків;

2) **Бізнес-шпигунство (БШ)** – це отримання інформації, яка має комерційну цінність для бізнес-діяльності фірми або іншого суб'єкта господарювання та надає переваги у сфері бізнесу над конкурентами, шляхом використання заборонених законом методів;

3) **Технічне бізнес-шпигунство (ТБШ)** – це незаконний збір комерційно цінної інформації для бізнесу, шляхом зняття цієї інформації ТБШ за допомогою спеціальних технічних засобів;

4) **Комерційні секрети (КС)** – це інформація, яка має комерційну цінність у сфері бізнесу і стосується конкретного секрету (технічного, виробничого, організаційного або іншого) підприємств, установ або організацій. Сукупність КС – це комерційна таємниця (КТ);

5) **Комерційна таємниця (КТ)** – це комерційно цінна інформація; суб'єкт господарювання є власником технічної, організаційної інформації або інших КС, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну

цінність у зв'язку з тим, що вона не відома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а власник інформації вживає належних заходів для її захисту;

б) **Конфіденційна інформація (КІ)** – це інформація, в тому числі сімейні секрети, доступ до якої обмежено фізичною особою та яка може поширюватися у визначеному порядку за її бажанням відповідно до передбачених нею умов.

Висновки. Встановлено, що для удосконалення організаційно-правового забезпечення заходів охорони КІ та КТ бізнесу в Україні, потрібно використовувати наступні сучасні методи, а саме:

– **юридичні** заходи з метою правової охорони КТ або КІ бізнесу оформляються наступні документи: статут підприємства (де прописують, що запроваджується режим комерційної таємниці (КТ)); засновницький договір; колективний договір; положення про КТ та правила її збереження;

положення про дозвільну систему доступу виконавців до документів і відомостей, що становлять КТ бізнесу; про режим роботи працівників із даними, що становлять КТ;

– **організаційні**, щоб захистити інформацію, яка є важливою для бізнесу обмежують доступ до неї осіб, які не повинні мати доступ до такої, шляхом створення відповідного режимного підрозділу, або якщо це мале підприємство, залученням відповідальної однієї особи або кількох;

– **технічні** з метою захисту інформації, що має комерційну цінність для бізнесу використовують різноманітні технічні пристрої, обладнання, програми та ін. В тому числі для надійної протидії ТБШ.

Більше того, для удосконалення заходів забезпечення організаційно-правової охорони КТ бізнесу в Україні, потрібно прийняти відповідний закон про КТ (на кшталт, який був нами запропонований [28, дод. А]).

Список літератури:

1. Кравченко О.М. Адміністративно-правова охорона комерційних секретів бізнесу. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах*: колект. моногр. м. Рига, Латвія: європейське видавництво "Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2023. С. 449–464. DOI: 10.30525/978-9934-26-320-0-22
2. Кравченко О.М. Дивергенція між конфіденційною інформацією та комерційною таємницею в Україні. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 2. С. 110–116. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-2-18
3. Кравченко О.М. Confidential information and trade secret as restricted information in Ukraine. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 3. С. 45–52. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-3-6
4. Кравченко О.М. Охорона конфіденційної інформації в Україні. *Екологічне право*. 2022. № 3–4. С. 29–31. DOI: 10.37687/2413-7189.2022.3-4-4.6
5. Кравченко О.М. Удосконалення охорони комерційної таємниці та конфіденційної інформації в Україні для інтеграції в Європейське бізнес-середовище. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6, Том 1. С. 211–220. DOI: 10.51989/nul.2022.6.1.29
6. Кравченко О.М. Інтеграція стандартів охорони комерційної таємниці України до європейського бізнес-середовища. *Ампаро*. 2022. Спецвипуск, Том 1. С. 175–181. DOI: 10.26661/2786-5649-2022-спес-1-25
7. Кравченко О.М. Інтеграція стандартів охорони конфіденційної інформації та комерційної таємниці України до стандартів Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4, Том 2. С. 189–195. DOI: 10.32850/sulj.2022.4.2.29
8. Кравченко О. М. Розмежування понять «конфіденційна інформація» та «комерційна таємниця» у стратегії інформаційної доктрини України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 4(81). С. 98–104. DOI: 10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-98-104
9. Кравченко О. М. Охорона конфіденційної інформації та комерційної таємниці в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спецвипуск № 1. С. 471–475. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-471-475
10. Кравченко О.М. Суб'єкти та їх повноваження щодо охорони комерційної таємниці в Україні. *Органи публічної влади в Україні: теорія та практика*: колект. моногр. Київ : МОН України ; НУ «Одеська юридична академія», 2019. С. 133–156.
11. Кравченко О.М. Сучасний стан нормативно-правової охорони комерційної таємниці в Україні. *Цивільне право і процес: витоки, здобутки та перспективи розвитку : матеріали міжн. наук.-практ. конф.* (Київ, 18–19.12.2020). Київ : Київський регіональний науковий центр НАПрН України, 2020. С. 105–108.
12. Кравченко О.М. Дистинкція між конфіденційною інформацією та комерційною таємницею. *Право та закон: теорія, методологія, практика : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція»* (Київ, 15.04.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С. 35–38.
13. Кравченко О.М. Конкурентна розвідка та конкурентна контрозвідка підприємства, установи чи організації. *Модернізація інститутів держави і права під впливом глобалізації : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція»* (Київ, 25.11.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С. 57–62.

14. Кравченко О.М. International experience of regulatory and legal protection of commercial business secrets. *Philosophy, economics and law review*. 2023. № 1. С. 285–295. DOI: 10.31733/2786-491X-2023-1-285-295
15. Кравченко О.М. Конфіденційна інформація та комерційна таємниця в Україні. Роль юридичної науки у становленні нового світового порядку у воєнний і післявоєнний час : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. (м. Рига, Латвійська Республіка, 29-30.07.2022). Рига : Балтійська міжнародна академія, 2022. С. 166–169. DOI: 10.30525/978-9934-26-229-6-42
16. Кравченко О.М. Комерційна таємниця та конфіденційна інформація у бізнес-просторі України. Правові та безпекові аспекти життя в Україні : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 14.10.2022). Київ : Центр учбової літератури, 2022. С. 15–17.
17. Кравченко О.М. Стан та розвиток охорони комерційної таємниці в Україні. Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики : зб. матеріалів XV Міжн. юрид. наук.-практ. конф. Присвячена 102-річчю НУК імені адмірала Макарова (Миколаїв, 28–29.12.2022). Миколаїв: НУК імені адмірала Макарова, 2022. С. 171–174. DOI: 10.36059/978-966-397-287-9-48
18. Кравченко О.М. Ways of adaptation of Ukraine to international standards of legal protection of trade secret. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 5. С. 75–79.
19. Кравченко О.М. Охорона комерційної таємниці підприємств, установ та організацій від комерційного шпигунства. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. № 4/2018. С. 152–156.
20. Кравченко О.М. Охорона комерційної таємниці суб'єктів господарювання від актів недобросовісної конкуренції, комерційного, промислового, економічного шпигунства. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2019. № 1 (35). С. 91–93.
21. Кравченко О.М. Нормативно-правові заходи забезпечення комерційної таємниці в Україні. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. № 1/2019. С. 82–89.
22. Кравченко О.М. Структура правовідносин у сфері охорони комерційної таємниці в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 3. С. 137–145.
23. Кравченко О.М. Перспективи адаптації законодавства України до міжнародних стандартів охорони комерційної таємниці. *Право України*. 2016. № 2. С. 175–181.
24. Кравченко О.М. Взаємодія правоохоронних органів з підприємствами, установами та організаціями в охороні комерційної таємниці. *Вісник Акад. праці, соц. відносин і туризму*. 2016. № 3–4. С. 29–34.
25. Кравченко О.М., Ткачук Т.Ю. Яким має бути Закон «Про комерційну таємницю»? *Вісник Акад. праці, соц. відносин і туризму*. 2017. № 2. С. 10–18.
26. Кравченко О.М. Комерційне шпигунство. *Вісник Південного регіонального центру Нац. акад. правових наук України*. 2017. № 11. С. 41–48.
27. Кравченко О.М. Вдосконалення законодавства України щодо комерційної таємниці суб'єктів господарювання. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 13–19. DOI: 10.37750/2616-6798.2017.2(21).273023
28. Кравченко О.М. Адміністративно-правові засади охорони комерційної таємниці в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 253 с.

Kravchenko O.M. ORGANIZATIONAL AND LEGAL MEASURES TO ENSURE THE PROTECTION OF CONFIDENTIAL INFORMATION AND COMMERCIAL BUSINESS SECRETS IN UKRAINE

Scientific intelligence is dedicated to the analysis of existing legislation in the field of legal protection of confidential information and commercial business secrets in Ukraine. The purpose of scientific intelligence is determined by the state of methods of defence and protection of trade secret (TS) and confidential information (CI) of business. A new legal term and its definition is proposed, namely: commercial secrets (CS) is information that has a commercial value in the field of business and relates to a specific secret (technical, production, organizational or other) of enterprises, institutions or organizations. The totality of CS is a trade secret (TS).

The ways of improvement of legal and institutional mechanisms for the protection of confidential information and commercial secrets of business have been established, as well as a comparison of existing regulatory and legal documents of foreign countries with the aim of implementing the best of them into national practice. Today in Ukraine, private business itself regulates relations regarding the definition and protection of TS, by adopting the relevant local regulatory documents of the enterprise, institution or organization. Thus, the organizational and legal measures to ensure the protection of CI and TS of business are the drawing up of certain local documents at the enterprise, institution or organization that ensure the protection and protection of TS – these are orders, statutes, labor contracts and agreements, rules of internal procedure that provide the obligation to refrain from disclosing it to third parties, as well as establish liability for violation of these terms of the contract.

That is way, for a reliable organizational and legal counteraction to modern threats to business in Ukraine, it is necessary to adopt an appropriate law on the protection of TS. For example, the USA (2016), Germany (2019) and other states with a market economy did so. It has been established that for the successful protection of the CS of business in Ukraine, it is necessary to use legal, organizational and technical methods of protection.

Key words: *trade secret, commercial secrets, confidential information, commercial value, intellectual property, protection, defence, owner.*